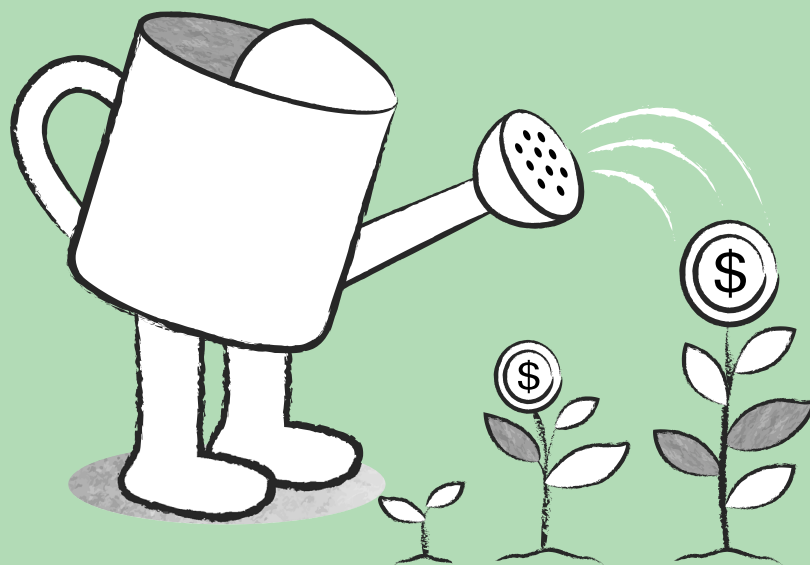

UČIMO O NOVCU

**Brošura financijske pismenosti za roditelje
i suradnike mladih i odraslih osoba s
intelektualnim poteškoćama**

Izdavač: Udruga "OZANA", Ulica grada Vukovara 239, Zagreb

Autori: Marina Ralašić i Gordana Sedlar, Štedopis, Institut za financijsko obrazovanje Zagreb

Grafičko oblikovanje: O, ne radiona d.o.o.

Ilustracije: Freepik

© 2022. Udruga „OZANA“. Sva prava pridržana. Dopušteno je koristiti se sadržajem za poučavanje i uz navođenje izvora.

E-pošta: ozana@udruga-ozana.hr

Web: www.udruga-ozana.hr

Brošura je izrađena uz potporu Grada Zagreba.

UVOD

Vještina upravljanja osobnim financijama je ključna za svakodnevni život.

Sposobnost upravljanja novcem vrlo je bitna za osobe s intelektualnim teškoćama (osobe s IT u daljnjem tekstu) i njihovu sposobnost za samostalni život.

Kod osoba s IT očekivana je manja sposobnost upravljanja novcem. Većina njih je u situaciji da obitelj ili skrbnici brinu o svim njihovim financijama, tako da nisu ni imali mogućnost savladati osnovne vještine upravljanja novcem.

Svijet oko nas se brzo mijenja, što može biti posebno zastrašujuće za osobe s IT.

Stoga je važno da ih podržimo u razvijanju vještina potrebnih za samostalan život, a upravljanje vlastitim novcem je jedna od njih.

Zašto je potrebno obrazovanje o upravljanju novcem?

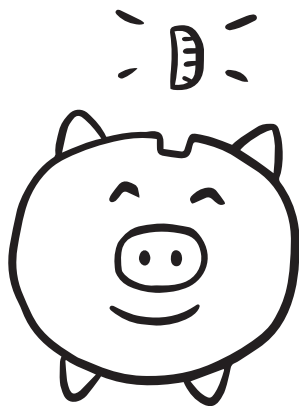
Naša je odgovornost osigurati informacije, obrazovanje i pomoć osobama s IT za donošenje boljih financijskih odluka, a time i bolju kvalitetu života.

Kako bi osobe s IT dobile jednake mogućnosti za razvoj vještina i stavova koji će im omogućiti učinkovito upravljanje novcem pripremili smo brošuru „Učimo o novcu“.

Brošura je dio projekta udruge OZANA „Šlampa u službi neovisnog življenja” i svrha joj je pružanje dodatne potpore onima koji pomažu osobama s IT kako bi im osigurali uspješno savladavanje razumijevanja osnovnih koncepta financijske pismenosti.

SADRŽAJ

Odnos prema novcu	5
Kviz 1 – Ti i novac	6
Kviz 2 – Kako upravljaš svojim novcem	7
Kviz 3 – Kako trošiš?	8
Kvizovi – Odgovori	9
Aktivnosti	11
Aktivnost 1 – Potrebe i želje	12
Aktivnost 2 – Na što trošite svoj novac?	18
Planiranje potrošnje	20
Osobni proračun u 3 koraka	21
Aktivnost 3 – Koliko možete uštedjeti?	22

Odnos prema novcu

Različite osobe s IT su na različitim razinama razumijevanja i razvoja vezano uz novac i upravljanje njime.

U planiranju aktivnosti s osobama s IT pomoći će saznanje na kojoj je razini svaka od osoba s kojom namjeravate raditi. Dobar početak je da osoba ispuni kvizove: kviz 1 – „Ti i novac“, kviz 2 – „Kako upravljaš svojim novcem?“ i kviz 3 – „Kako trošiš?“

Provjerite rezultate na neformalan način kako se osobe s IT ne bi ni u kojem trenutku osjećale pod pritiskom, kao na provjeri ili testiranju.

Osobama s IT može pomoći ispunjavanje kviza osoba koja im i inače pomaže ili ih dobro poznaje, jer bi osobe s IT mogle imati različita shvaćanja što pitanja znače. Zato osobe s IT treba potaknuti da dobro razmisle o svojim odgovorima.

Jednom kad je kviz završen, moći ćete procijeniti gdje je svaka osoba u svom razvoju i razumijevanju. To će vam dati osnovu za daljnji rad. Uvijek možete nakon nekog vremena ponoviti kviz i vidjeti jesu li se stvari promijenile, upotrebljavajući ga kao mjerilo napredovanja.

Upute

Podijelite kviz 1 „Ti i novac“. Kako bi olakšali proces, zamolite osobe s IT da odgovaraju na pitanja nakon što ih vi pročitate na glas i uputite ih što trebaju napraviti. To će pomoći onima koji imaju probleme s čitanjem. Pomoći će i ako i vi zajedno s njima popunite kviz.

Podijelite kvizove 2 i 3.

Kako su popunili kviz? Koji su im rezultati? Vrlo je važno upoznati osobe s IT kakvi su im rezultati.

Koristeći tablicu s pitanjima i točnim odgovorima pokažite koji su odgovori dobili smješka (točan odgovor). Zamolite ih da provjere svoje odgovore da vide jesu li dobili smješka. Zabilježite koliko su smješka dobili.

Cilj ove vježbe je da osobe s IT

- počnu razmišljati o novcu,
- razumiju da svi mi imamo različite vrijednosti i pojmove o novcu,
- bolje razumiju ulogu novca u svakodnevnom životu.

KVIZ 1

Ti i novac

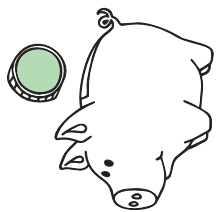
Pitanje

1.

Gdje držiš novac za svakodnevno trošenje?

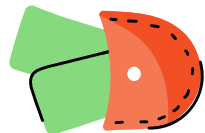
A

U kasci

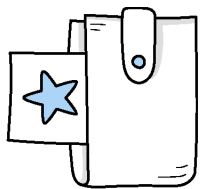
B

U džepu

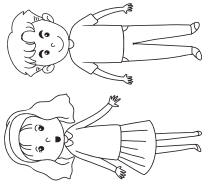
C

U novčaniku

D

Kod roditelja/ skrbnika

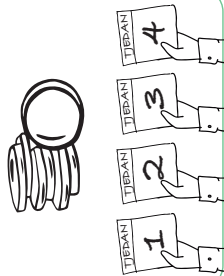

Tvoj izbor: A, B, C ili D

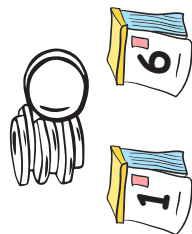
2.

Štediš li?

Štedim svaki tjedan

Štedim ponekad

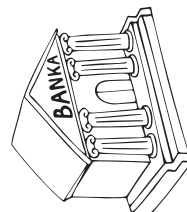
Ne štedim

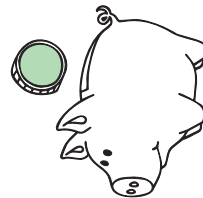
3.

Kako štediš?

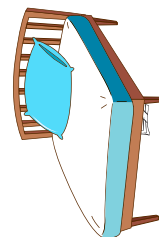
Stavljam novac u banku

Stavljam novac u kasicu

Skrivam novac ispod kreveta

Držim novac u svojem novčaniku

KVIZ 2

Kako upravljaš svojim novcem

Pitanje

1.

Posuđivanje novca

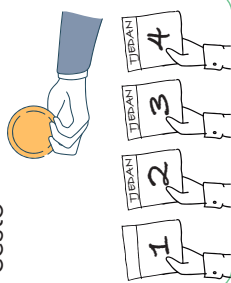
A

Nikada ne posuđujem

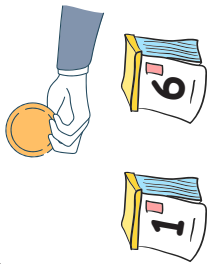
B

Posuđujem često

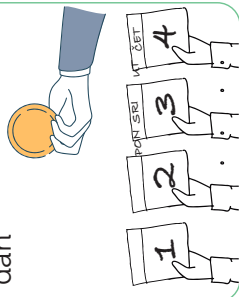
C

Posuđujem ponekad

D

Posuđujem svaki dan

Tvoj izbor: A, B, C ili D

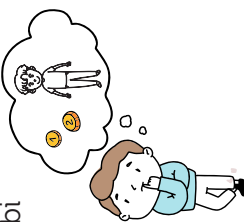
2.

Dugovi

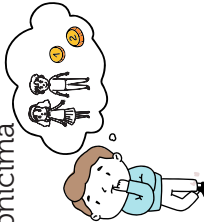
Nemam dugova

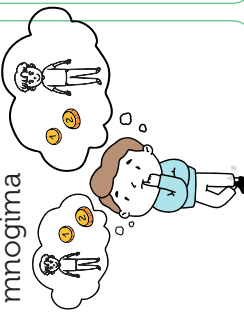
Dugujem jednoj osobi

Dugujem svojim roditeljima/ skrbnicima

Dugujem mnogima

3.

Što se događa ako ne plaćam račune

Mogu imati problema

Mogu tražiti pomoć

Ne smijem nikom reći

Otići ću u zatvor

KVIZ 3

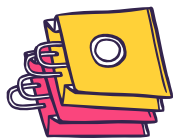
Kako trošiš?

Pitanje

1.

Kada dobiješ novac...

Odmah ga potrošiš

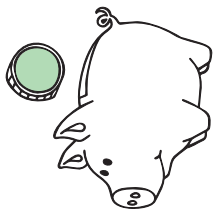
Raspoređiš za svaki dan

Potrošiš samo ako trebaš

Dio novca štediš

Tvoj izbor: A, B, C ili D

B

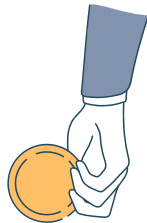
C

D

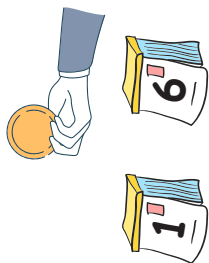
2.

Kako često posuđuješ od nekoga?

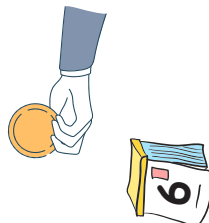
Uvijek

Ponekad

Rijetko

Nikada

3.

Kada odlaziš u trgovinu...

Kupim sve što želim

Ponekad kupujem

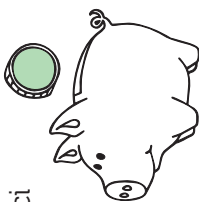

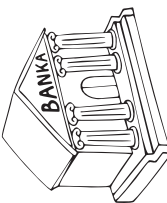
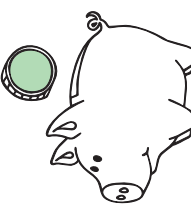

Napravim popis za kupnju kojeg se držim

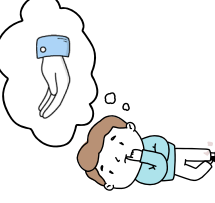

Kupim najjeftinije što mogu

Pogledaj koji odgovori dobivaju smješka i usporedi sa svojim odgovorima da vidiš koliko ih imaš.

Pitanje	Koji odgovori dobivaju smješka?	Tvoji odgovori: A, B, C ili D
<p>Gdje držiš novac za svakodnevno trošenje?</p>	<p>A) U kasci </p> <p>ili</p> <p>B) U novčaniku </p>	
<p>Štediš li?</p>	<p>A) Štedim svaki tjedan </p> <p>ili</p> <p>B) Štedim ponekad </p>	
<p>Kako štediš?</p>	<p>A) Stavijam novac u banku </p> <p>ili</p> <p>B) Stavijam u kasicu </p>	
<p>Posuđuješ li novac od drugih?</p>	<p>A) Nikada ne posuđujem </p>	
<p>Imaš li dugova?</p>	<p>B) Nemam dugova </p>	

Pogledaj koji odgovori dobivaju smješka i usporedi sa svojim odgovorima da vidiš koliko ih imaš.

Pitanje	Koji odgovori dobivaju smješka?	Tvoji odgovori: A, B, C ili D
<p>Što se događa ako ne plaćam račune?</p>	<p>A) Mogu imati problema </p> <p>ili</p> <p>B) Mogu tražiti pomoć </p>	
<p>Kada dobijem novac...</p>	<p>C) Rasporedim ga za svaki dan </p> <p>ili</p> <p>D) Dio novca štedim </p>	
<p>Kako često posuđuješ od nekoga?</p>	<p>D) Nikada </p>	
<p>Kada odlaziš u trgovinu...</p>	<p>C) Napravim popis za kupnju kojeg se držim </p>	

AKTIVNOSTI

Kako razlikovati potrebe od želja,
planirati potrošnju i štedjeti

Aktivnost 1

Potrebe i želje

1-3 sata

Flipchart i flomasteri u boji

Set kartica (vidi str 15-16 za izrezivanje)

(pripremiti prije vježbe)

1 radni list

Objasnite: "Potrebe" su nužne da biste preživjeli. "Želje" su dodaci koji nam život čine ugodnijim i ljepšim, poput luksuznih predmeta.

Potaknite sudionike da nabroje svoje potrebe i želje.

Počnite s nabrojanjem stvari kao što su osnovna hrana, mobilni telefon, lijekovi na recept, prijevoz do liječnika, nova odjeća, stanovanje, cigarete i drugi predmeti.

Pitajte: Jesu li ovo potrebe ili želje?

Ako su mišljenja različita, potaknite raspravu o tome zašto je nešto potreba za jednu osobu, a želja za drugu.

Osobe s IT razmislit će o stvarima koje bi im trebale i koje bi željeli imati i potražiti će kolika je njihova cijena. To će im dati priliku da saznaju kakav je osjećaj kada sami biraju stvari, a shvatit će i da nije uvijek moguće imati sve što žele.

Osobe s IT naučit će o određivanju prioriteta, razliku između bitnog i nebitnog kada je u pitanju trošenje novca. Ova vježba pomaže im da razumiju razliku između željeti i trebati nešto. Osim toga, u njoj se objašnjava da postoje stvari koje su nam potrebne da budemo sigurni, da nam je toplo i da preživimo, dok neke stvari samo čine naš životi zabavnijim i ugodnijim.

Cilj ove vježbe je da osobe s IT

- jasno razlikuju potrebe od želja,
- shvaćaju da svi mi imamo različite vrijednosti i pojmove o novcu,
- razumiju da je važno prvo zadovoljiti potrebe, a onda želje.

Upute

Igra – Potreba ili ne

Rad u manjim grupama od po 3 do 4 osobe

Izrežite kartice iz radnih materijala, potrebno je imati set kartica za svaku grupu.

Raširite sve kartice na stol ili na pod tako da ih svi mogu vidjeti, a zatim ih grupirajte po "potrebno" ili "nije potrebno" grupama.

Ova se vježba može izvesti i samo s jednom osobom ako imate nekoga kome je teško raditi u grupi ili nema nikoga tko mu može pomoći.

Nekoliko kartica može se svrstati u jednu i drugu grupu, a neke osobe s IT možda se neće složiti oko toga u koju grupu ih treba svrstati.

Zamolite grupu da o tome raspravi među sobom, npr. mobilni telefon neki ljudi smatraju potrebnom jer se može koristiti u hitnim slučajevima, dok drugi misle da je to samo luksuzni predmet.

Cilj ove vježbe je da osobe s IT

- razumiju razliku između stvari koje trebamo kako bismo bili sigurni, da bi nam bilo toplo ili da preživimo i onih koji čine život zabavnijim.

Rad sa cijelom grupom

Kada su grupe napravile svoj izbor, pozovite svaku grupu da naizmjenično pročita svoj odabir za 'potrebno' i 'nije potrebno' grupu, a ostale grupe mogu ih nadopunjavati.

Koristeći flipchart, zabilježite ono oko čega se grupa nije mogla složiti kao 'ne znam' ili 'bilo što'.

Nakon toga razgovarajte o svakom navodu u grupi 'potrebno' i 'nije potrebno'.

Naglasite da će neki 'potrebno' i 'nije potrebno' navodi ovisiti o svakom pojedincu i njegovom/njezinom životnom iskustvu.

Grupna diskusija:

Nakon što ste odigrali igru, razgovarajte s osobama s IT o tome koje su nam stvari svima potrebne za sretan život, poput hrane i kuće/doma. Napravite popis na jednoj strani flipcharta ispod naslova "Potrebno". Razmislite koje od tih stvari moramo kupiti.

Možda ćete trebati detaljnije objasniti pojmove poput stanarine, plaćanja režija za grijanje, rasvjetu, odvoz smeća i sl. Vaš popis treba sadržavati: hranu i piće, stanovanje: rasvjetu, grijanje, vodu, prijevoz automobil/tramvaj/vlak, stvari za osobnu higijenu, lijekove na recept, sredstva za održavanje kućanstva itd.

Ponovno objasnite riječ "potreba".

Sada treba razmisliti o stvarima koje volimo imati i raditi i koje nas čine sretnijima.

Navedite ih na drugoj strani flipcharta pod naslovom "Nije potrebno".

Ovdje biste trebali navesti stvari kao što su: video igre, DVD-ovi; CD-ovi; izlazak na ručak/večeru, nova odjeća, frizerski salon, putovanja, odlazak u kafić ili na kuglanje itd. Podsjetite osobe s IT što od toga treba platiti.

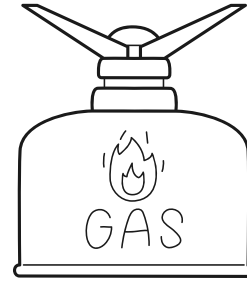
Ponovno objasnite riječ "želja".

STANARINA

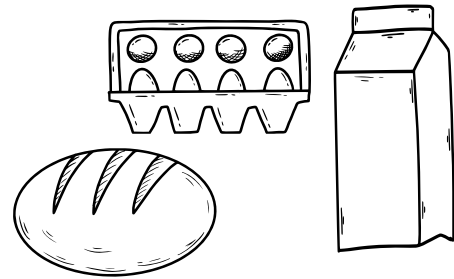
PLIN

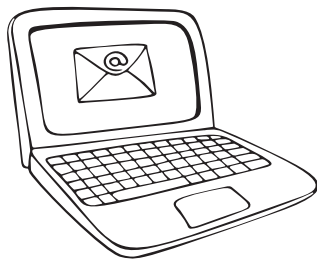
ELEKTRIČNA ENERGIJA

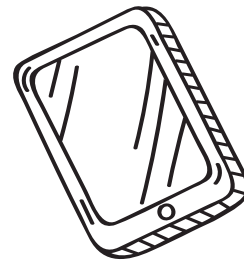
OSNOVNA HRANA

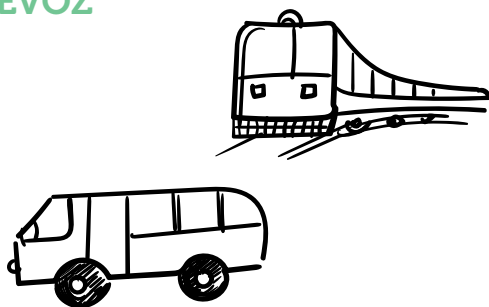
RAČUNALO

MOBITEL

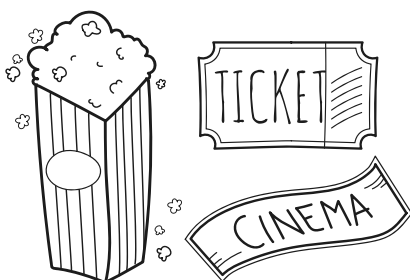
PRIJEVOZ

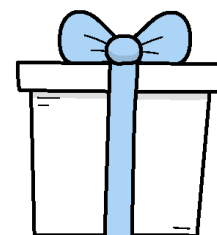
ODLAZAK U KAFIĆ

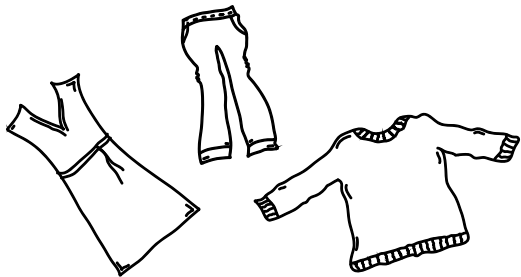
ODLAZAK U KINO

POKLONI

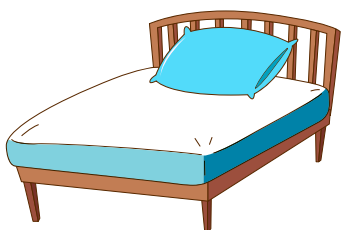
OSNOVNA ODJEĆA

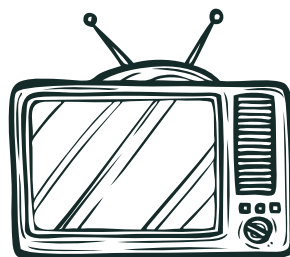
SREDSTVA ZA ČIŠĆENJE

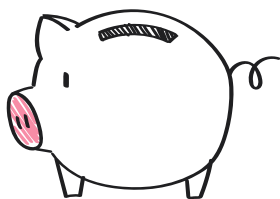
KREVET

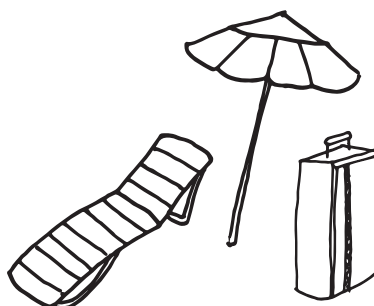
TV

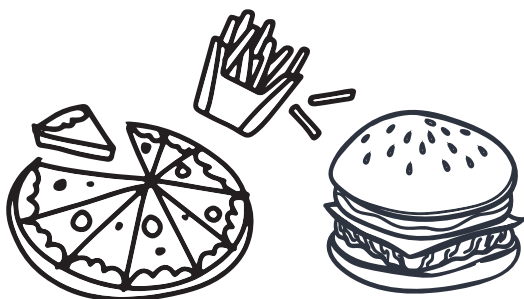
ŠTEDNJA

PRAZNICI

BURGERI, PIZZA

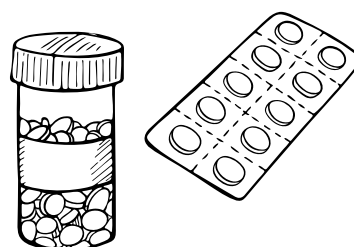
VINO/PIVA

KOLAČ

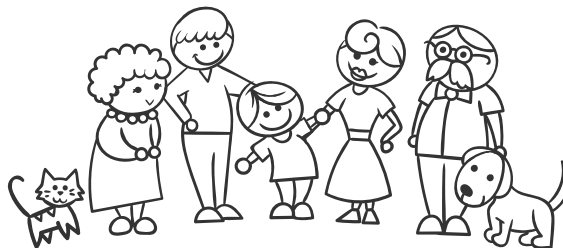
LIJEKOVI

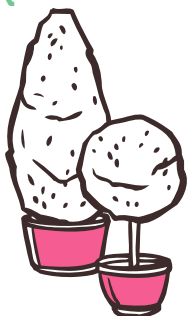
DRUŽENJE S PRIJATELJIMA

DRUŽENJE S OBITELJI

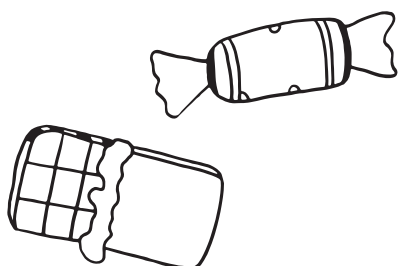
VRTNI CENTAR

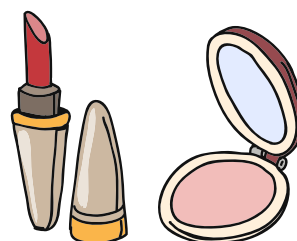
SLADOLED

SLATKIŠI

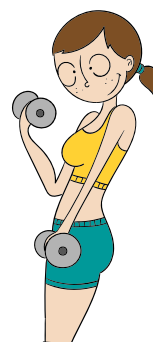
ŠMINKA

FRIZER

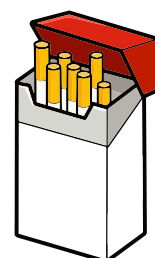
FITNESS

PLIVANJE

CIGARETE

Aktivnost 2

Na što trošite svoj novac?

2 sata

Kalkulatori

10 istih novčića za svakoga (ili 10 školjaka,
10 komada graha i sl.)

2 radna lista

Ovu vježbu treba prilagoditi svakom pojedincu, a odnosi se na osobni proračun. Svaka osoba može napraviti jednostavnu vježbu proračuna koja se može učiniti složenijom ako je potrebno. Cilj vježbe je pokazati da mnoge stvari koje nas čine sretnima imaju svoju cijenu.

Neke stvari imaju visoku cijenu, neke nižu, a vrlo rijetke su besplatne.

Cilj ove vježbe je da osobe s IT razumiju:

- važnost izrade osobnog proračuna;
- kako izraditi svoj proračun;
- određivanje prioriteta i planiranje potrošnje.

Rad sa cijelom grupom

Ovo je osnovna vježba za izradu osobnog proračuna. Za početak, ponovite što su potrebe i želje i podijelite im radne listove „Planiranje potrošnje“ (str. 20). Svaka osoba dobit će 10 istih novčića koje mora rasporediti u označene krugove. Umjesto novčića, možete koristiti grah, školjkice i sl. Bitno je da svatko dobije 10 komada.

Pročitajte radni list zajedno s osobama s IT objašnjavajući im što trebaju napraviti. Objasnite im da SVE novčiće koji su dobili smjeste u označene krugove.

Krugovi su napravljeni tako da se 5 novčića rasporedi u potrebe, 3 u želje, a 2 u štednju. To je i najlakši način izrade proračuna: 50% prihoda raspoređujemo za nužne troškove (režije, hranu, odjeću i sl.), 30% za želje (kava, izlazak i sl.), a 20% u štednju. No, neće svi rasporediti svoje novčiće na taj način.

Gledajući u radne listove, razgovarajte o različitim načinima na koje svatko od sudionika raspoređuje svoje novčiće. Razgovarajte dok svi sudionici ne rasporede sve svoje novčiće u krugove.

Recite:

U ovoj vježbi ste radili svoj osobni proračun u kojem ste morali odlučiti kako rasporediti svoj novac svaki tjedan ili mjesec.

Objasnite:

„Osobni proračun“ je planiranje potrošnje u određenom razdoblju koji se izrađuje kako biste znati koliko novca možete potrošiti, a koliko vam ostaje za štednju.

Pitajte:

Pogledajte je li vam ostalo nešto novaca za štednju?

Ponovite:

Cilj je proračuna da nikada ne potrošite sav novac koji imate kako bi vam uvijek ostalo novaca za štednju.

ZAPAMTITE! Ovo je teška vježba i osobe s IT će trebati različite vrste pomoći, posebno u određivanju prioriteta. Glavni cilj ove vježbe je pomoći osobama s IT da razmisle o tome što je bitno i na što treba potrošiti novac, a što nije.

Teme za diskusiju

Bilo bi korisno razgovarati s osobama s IT da se znanje o tome koliko novaca imaju i planiranje kako ga potrošiti naziva „izradom proračuna“.

Neke će osobe s IT biti u mogućnosti same planirati plaćanje svojih računa i razmisliti mogu li si priuštiti nešto kupiti. Drugi će moći izraditi proračun za svoje troškove i znati koliko je još preostalo za potrošnju ili štednju. Neki će moći razmišljati o štednji za putovanje ili o rođendanskom poklonu za prijatelja i slično.

Osobama s IT koje živi u zajednici podijelite radne listove „Osobni proračun u 3 koraka“ (str. 21). Oni će pomoći u utvrđivanju znanja stečenog u prethodnoj vježbi i pomoći im da je koriste u svakodnevnom životu.

Pročitajte radni list zajedno s osobama s IT objašnjavajući im što trebaju napraviti. Kalkulator će im pomoći u zbrajanju. Važno je ostaviti dovoljno vremena i za ovu aktivnost te podršku tamo gdje je to potrebno.

Recite: Svaki mjesec dobijete 400 eura. To se zove „prihod“.

Morat ćete odlučiti na što potrošiti tih 400 eura. To se zovu „troškovi“.

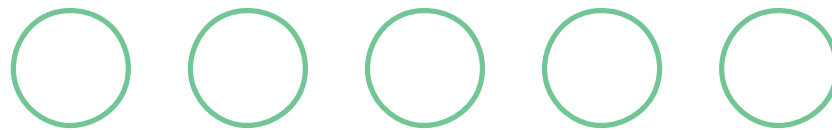
Podsjetite ih na prethodnu vježbu „Planiranje potrošnje“. U toj ste vježbi planirali proračun i odlučivali na što ćete potrošiti novac u tjednu ili mjesecu.

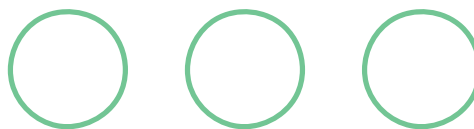
Naglasite: Uvijek vam mora ostati nešto novca za štednju!

Planiranje potrošnje

POTREBE

ŽELJE

ŠTEDNJA

Osobni proračun u 3 koraka

Korak 1: Ukupna primanja	
PRIMANJA	Mjesečno EUR
Naknade (socijalna skrb)	400
Ostalo (renta od najma i sl.)	
UKUPNO PRIMANJA:	

Korak 2: Ukupni troškovi	
TROŠKOVI	Mjesečno EUR
Režije (struja, plin, voda, pričuva, grijanje)	
Mobitel (internet)	
Hrana	
Lijekovi	
Osobna higijena	
Održavanje kućanstva	
Nužni troškovi ukupno	
Prijevoz	
Hrana i piće izvan kuće (kava u kafiću)	
Cigarete	
Kućni ljubimac (hrana, veterinar)	
Posjete liječniku (npr.zubaru)	
Odjeća i obuća	
Otplata dugova	
Nenužni troškovi ukupno	
UKUPNO TROŠKOVI (nužni i nenužni)	

Korak 3: Usporedite svoja primanja s troškovima	
Ukupna primanja Korak 1.	
Ukupni troškovi Korak 2.	
Razlika	

Aktivnost 3

Koliko možete uštedjeti?

40 minuta

Flipchart i flomasteri

Nekoliko računa iz trgovine

Kalkulatori

Ovo je laka i brza vježba za osobe s IT koja će im pomoći da razmisle kolika je cijena nekih stvari i kako se troškovi gomilaju. To može također pomoći osobama s IT razumjeti kako je lako uštedjeti novac.

Cilj ove vježbe je da osobe s IT razumiju i razmisle:

- o tome na što troše svoj novac i kako mogu uštedjeti,
- kako čak i mala promjena može uštedjeti mnogo novaca.

Prije vježbe: Zamolite osobe s IT da donesu bilo koji račun tjedne kupovine namirnica kako bi mogli vidjeti cijene.

Zamolite osobe s IT da razmisle koliko novaca potroše dnevno pitajući tko od njih pojede vrećicu čipsa svaki dan ili čokoladu ili popije kavu u kafiću.

Na flipchart zapišite što kupuju redovito.

Važno je koristiti aktualne cijene u ovoj vježbi.

Koristeći kavu u kafiću kao primjer pokažite grupi koliko novaca troše tjedno, mjesečno i godišnje.

Kava u kafiću

2 € šalica kave svaki dan

2 € x 7 dana = 14 € tjedno

14 € x 52 tjedna u godini = 728 € godišnje

ili 14 € tjedno x 4 tjedna = 56 € mjesečno

Recite: U mjesec dana ušteda je 56 € (14 € x 4) za što možete kupiti novi odjevni predmet ili možete otići na ručak u restoran.

Vratite se na listu napisanu na flipchatru i pomozite osobama s IT odrediti cijenu za svaku stvar. Ako nemate račune, koristite se svojim iskustvom u kupnji i internetom kako biste pronašli točnu cijenu.

Recite: U ovoj ste vježbi razmatrali koliko novaca možete uštedjeti ako prestanete trošiti manji iznos svaki dan ili tjedan. Razmislite na što trošite novac i kako možete uštedjeti u budućnosti.

Diskusija

Razgovarajte o pozitivnim i negativnim aspektima načina raspolaganja novcem i o tome kako osobe s IT raspolažu novcem.

Pitanja za diskusiju:

- Jeste li skloni impulzivnoj kupnji (kupnji o kojoj se odlučuje u trenutku)?
- Trošite li na nepotrebne stvari?
- Pišete li listu za kupnju prije odlaska u trgovinu?
- Koristite li kupone za popuste u trgovinama?
- Štedite li za buduće kupnje ili odgađate kupnju?
- Kupujete li na rasprodajama ili akcijama?
- Bilježite li kada dospijevaju računi i označavate to na kalendaru?
- Planirate li kako ćete potrošiti novac svaki mjesec?
- Znete li koliko novaca trebate za svoje potrebe svaki mjesec?

Novac je u osnovi mnogih obiteljskih problema. Nekada ga nema dovoljno, a nekada kad ga i ima dovoljno, dolazi do neslaganja oko toga kako ga potrošiti.

Razumijevanje vlastitih stavova o novcu može pomoći u razumijevanju zašto dolazi do nesporazuma, koje potrebe promijeniti ili zašto trošite novac na određen način.

Popis literature

Ralašić, M., Nikšić, A., Skledar Matijević, A., Vehovec, M. (2021) *Novac i ja*, udžbenik o osobnim financijama za osnovne škole, Zagreb: Štedopis.

Andal, W. (2016) *Finance for kids*.

Livingstone, J. (2006) *My Money Matters: Guidance on best practice in handling the money of people with a learning disability*.

Michigan State University (2021) *Get Ready, Get Set, Get Going*.

